

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 1 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 1

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 1



TOSHKENT-2020

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Мургазасва Раҳбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий Университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Жаҳон Тиллари Университети

"Ўтмишга назар" журнали тахририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет журнала "Взгляд в прошлое"
Editorial Board of the Look to the past

Кебадзе Мадонна

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет (Грузия)*

Бурдиашвили Майя

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет (Грузия)*

Кожакеева Ляззат Темировна

*тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети,
Қозоғистон Республикаси*

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич

*тарих фанлари доктори, профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий Университети*

Бобожонова Дилором Бобожонова

*тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
Жаҳон Тиллари Университети*

Зияева Доно Хамидовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎЗР ФА Тарих институти*

Аширов Адҳам Азимбаевич

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎЗР ФА Тарих институти*

Агзамова Гулчехра Азизовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎЗР ФА Тарих институти*

Халикова Раҳбар Эргашевна

*тарих фанлари доктори, профессор, Тошкент
давлат техника университети*

Ишанходжаева Замира Райимовна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б.,
Ўзбекистон Миллий Университети*

Кобзева Ольга Петровна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б.,
Ўзбекистон Миллий университети*

Одилов Аброр Анварович

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Ерметов Аваз Абдуллаевич

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий Университети*

Саипова Камола Давляталиевна

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий Университети*

Джоробекова Айнура Эшимбековна

*тарих фанлари номзоди, профессор, Тошқи
ишлар вазирлиги қошидаги Дипломатия
академияси, Қозоғистон Республикаси*

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна

*тарих фанлари доктори, Тошкент Кимё -
Технология Институтида*

Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амир Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT


1.Муртазаева Раҳбар, Адиллов Аббор, Саипова Камола ЎРТА ОСИЁДА ТОЛЕРАНТЛИК ТАМОЙИЛИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ (ҚАДИМГИ ВА ИЛК ЎРТА АСРЛАР МИСОЛИДА).....	4
2.Эргашева Юлдуз ЎЗБЕКИСТОНДА "МАДАНИЙ ИНҚИЛОБ" СИЁСАТИ ВА УНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСУЛЛАРИ.....	22
3.Абдуллаев Диёржон АМИР ТЕМУР ВА ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА ХАЙРИЯ ВА ҲОМИЙЛИК ФАОЛИЯТИ.....	30
4.Bakhtiyorzoda Oydinhon ZAMONAVIY BOSQICHDA O'ZBEKISTON OLTIN QAZIB OLISH SANOATINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	37
5.Комилов Ойбек ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА СУҒОРИШ ИШЛАРИНИНГ ПАХТАЧИЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШГА ЙЎНАЛТИРИЛГАНЛИГИ ВА УНИНГ ОҚИБАТЛАРИ (XX АСРНИНГ 50-70-ЙИЛЛАРИ МИСОЛИДА).....	42
6.Маткаримов Хамиджон ХОРАЗМ ВОҲАСИДА ҚАДИМГИ ДАВРГА ОИД АРХЕОЛОГИК ТАДҚИҚОТЛАРИНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ.....	49
7.Махмудов Бехзод ҚАРЛУҚ-ҚОРАҲОНЛАР ДАВЛАТИНИ ЮЗАГА КЕЛИШИНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ОМИЛЛАРИ.....	59
8.Рузматова Шаходат Қўқон хонлиги ҳудудидаги шаҳарлар ва аҳолининг ГЕОГРАФИК ЖОЙЛАШУВИ.....	66
9.Ҳамаев Нодирбек ТУРКИСТОНДА СОВЕТ ҲОКИМИЯТИГА ҚАРШИ ҚУРОЛЛИ ҲАРАКАТ ("YENI TÜRKİSTAN" ВА "YAŞ TÜRKİSTAN" МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА).....	72
10.Тажимирзаев Элёрбек ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ҚИШЛОҚ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ МАДАНИЙ-МАИШИЙ ТУРМУШ ТАРЗИ МАСАЛАЛАРИ (1960-1980 ЙИЛЛАР).....	79
11.Эгамбердиева Нигора АМУДАРЁНИНГ ҚУЙИ ОҚИМИДА СУНЪИЙ СУҒОРИШ ТИЗИМИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ТАРИХИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ (МИЛ.АВВ.VIII- МИЛОДИЙ IV АСРЛАР).....	85
12.Абдулхай Гулчехра ТУРКИСТОН АССР: ҚАНДАЙ ДАВЛАТ БЎЛИШИ КЕРАК ЭДИ?.....	96

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Махмудов Бехзод Хамидович
Ислом Каримов номидаги
Тошкент давлат техника университети
Олмалиқ Филиали ўқитувчиси, т.ф.н.,
E-mail: bekozod.makhmudov@list.ru

ҚАРЛУҚ-ҚОРАХОНЛАР ДАВЛАТИНИ ЮЗАГА КЕЛИШИНИНГ ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ОМИЛЛАРИ

For citation: Makhmudov Bekhzod Khamidovich. SOCIO-POLITICAL FACTORS OF THE EMERGENCE OF THE KARLUK STATE OF KARAKHANIDS. Look to the past. 2020, vol. 1, issue 3, pp. 59-65

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-1-7>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада илк ўрта асрларда ўлкада мавжуд бўлган Турк ҳоқонлиги ва Туркаш давлатининг фаолияти ҳамда инқирози сабаблари қисқача таҳлил этилган. Шунингдек, инқирозга учраган мазкур давлатларнинг ўрнида, туркий қабилаларнинг янгидан бирлашуви асосида яна бир туркий давлат "Қарлуқ-Қорахонлар" ҳоқонлигининг ташкил топиши жараёни ёритилган.

Калит сўзлар: Турк ҳоқонлиги, Туркаш давлати, Қарлуқ-Қорахонлар, Ишбара ҳоқон, дулу, нушиби, бек, элтибор, жабғу, Сўёб, қарлуқ, чигил, яғмо, тўхси, уйғур, ўғуз.

Махмудов Бехзод Хамидович
к.и.н., старший преподаватель Алмалыкского
филиала Ташкентского государственного политехнического
университета имени Ислама Каримова
E-mail: bekozod.makhmudov@list.ru

СОЦИАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ГОСУДАРСТВА КАРЛУКОВ- КАРАХАНИДОВ

АННОТАЦИЯ

В этой статье дан краткий анализ деятельности и причин кризиса существовавших в крае в эпоху раннего средневековья государств Тюркский каганат и Тюркешский каганат. Также в ней раскрыт процесс образования на месте государств, вступивших в кризис, и на основе вновь объединившихся тюркских племен, еще одного тюркского государства - Карлукско-Караханидского каганата.

Ключевые слова: Тюркский каганат, государство Тюркеш, Карлуки-Караханиды, каган Ишбара, дулу, нушиби, бек, элтибор, ябгу, Суёб, карлук, чигил, ягмо, тухси, уйгур, уг

Makhmudov Bekhzod Khamidovich

PhD., Senior Lecturer Almalyk branch of TSPU
named after Islam Karimov E-mail: bekhzod.makhmudov@list.ru

SOCIO-POLITICAL FACTORS OF THE EMERGENCE OF THE KARLUK STATE OF KARAKHANIDS**ABSTRACT**

This article provides a brief analysis of the activities and causes of the crisis of the Turkic Kaganate and Turgesh Kaganate states that existed in the region in the early middle Ages. It is also disclosing the process of the formation of the states that entered the crisis on the spot, and on the basis of the newly united Turkic tribes, another Turkic state of the Karluk-Karakhanid kaganate.

Index Terms: Turkic Kaganat, Turgesh state, Karluk-Karakhanids, kagan Ishbara, nushibi, bek, eltibor, yagbu, Suyob, karluk, chigil, yagmo, tuhksi, uygur, uguz.

1. Долзарблиги:

Қорахонийлар давлати тарихий-илмий асарларда кўп бора тилга олинсада, мазкур давлатнинг бир қанча муҳим жиҳатлари ҳануз тадқиқотчилар ўртасида баҳс-мунозарага сабаб бўлмоқда. Жумладан, давлат айнан қайси санада, қаерда ва қайси этник гуруҳлар томонидан ташкил этилди. Давлатнинг илмий адабиётларда ва тарихий манбалардаги номланиши ҳамда бошқарув тизими хусусида ҳам кўплаб масалалар ўз ечимини кутмоқда. Ушбу илмий мақолада айнан шу масалалар имкон қадар ёритилган.

2. Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Қорахонийлар давлати тарихи хусусида ўз даврида Махмуд Қошғарий, Юсуф Хос Ҳожиб асарларида қимматли маълумотлар берилган бўлса, айни шу маълумотлар асосида кўплаб олимлар ўз тадқиқот ишларини олиб боришган. Улар сирасига Гумилев Л.Н., Бартольд В.В., Кораев О., Шониёзов К.Ш. каби тадқиқотчиларни киритиш мумкин. Шундай бўлсада, мазкур давлат тарихи хусусида кўплаб масалалар ҳануз ўз ечимини кутмоқда.

3. Тадқиқот натижалари:

Маълумки, қадимдан Ўрта Осиёнинг Олтой жанубий ёнбағридан бошланадиган шарқий қисмида, Марказий Тяньшань этакларида, Чу, Ила, Норин, Талос дарёлари водийлари бўйлаб то Помирғача бўлган ҳудудларда туркий тилда сўзлашувчи қабилалар яшаган. Мазкур қабилалар VI асрнинг иккинчи ярмидан то VIII аср бошларигача Турк ҳоқонлиги тасарруфида бўлиб келган. Турк ҳоқонлиги

ташқи душманлар билан олиб борилган урушлар ва ички қабилавий низолар натижасида 603 йил Ғарбий ва Шарқий ҳудудларга бўлиниб кетади. Ҳоқонликнинг бўлиниб кетиши давлат таркибидаги туркий халқларнинг хоҳиш иродасига зид равишда, кўпроқ ташқи душманларнинг таъсир кучи остида юз берганлиги сир эмас, албатта[1, С162]. Чунки яхлит бир қудратли ҳоқонликнинг иккига бўлиниши, уларнинг ҳар иккиси аҳволини янада оғирлаштирди. Аниқроқ айтадиган бўлсак, бу уларнинг ҳар иккисининг ҳалокатини тезлаштирган асосий омиллардан бири бўлди.

Умуман олганда, 630 йилда Ғарбий ҳоқонликда ички қабилавий низолар кескинлашиб кетади. Бу даврда ҳоқонликда ҳокимият учун кураш асосан икки, яъни дулу ва нушиби қабилалари ўртасида кечган. Мавжуд оғир вазиятдан чиқиш ва аҳволни яхшилаш учун ҳоқон Ишбара (634-639й.) маъмурий ислоҳот ўтказди. Унга кўра, ҳоқонлик таркибидаги қабилаларни иккига бўлиб, бештасини дулуга, қолган бешта қабилани эса нушибига тақсимлаб беради. Қабила иттифоқининг ҳар бирига чорва молларини боқиш учун яйлов ерларини ва кўчиб юрадиган ҳудудларининг чегараларигача аниқлаб беради.

Кўришиб турибдики, бу вақтда давлатнинг асосини ва яшовчанлик қобилятини унинг такибидаги туркий қабилаларнинг бирлиги ва уларнинг жанговар ҳарбий кучи ташкил этган.

Лекин ҳоқон Ишбаранинг икки йирик қабилани ўзаро келиштириш йўлидаги тадбирларидан ҳеч бир натижа чиқмайди. Сулола таянчи бўлган бу икки қабила ўртасидаги низолар эса ҳоқонликни заифлаштиради. Одатда, қайси давлатни ички низолар чулғаб олиб, уни кучсизлантирса, ўша давлатга қўшни давлатларнинг босқини муқаррар бўлиб келган. Ўз даврининг қудратли давлати бўлган Турк ҳоқонлигининг ҳам бундай вазиятда душман-лари етарлича бор эди. Чунки Хитой қўшинлари ҳоқонликнинг бу оғир аҳво-лидан фойдаланиб, 658-659 йилларда унинг асосий ҳудуди бўлган Еттисувнинг катта қисмини эгаллайди[2, С.264-265]. Аммо кейинчалик туркийлар Хитой қўшинларини ўлкадан суриб чиқаради. Уруш натижасига кўра, ҳар икки томон катта талофатлар кўради. Турк ҳоқонлиги бу йўқотишлар эвазига ўз ҳудудини сақлаб қолади. Лекин узоқ вақт давом этган ички ва ташқи уруш-лар ҳоқонликни кучсизлантириб, унинг емирилишини тезлаштиради. Унга тегишли ҳудудларда эса 707 йилда Туркаш давлати ташкил топади.

Туркашларнинг асосий қисми бу вақтларда (VIII асрнинг иккинчи ярмида) Ила дарёси водийсида, Шимолий Тяньшань ёнбағирларида жойлашиб, дулу қабила иттифоқи таркибида бўлиб келган[3, С.155].

Албатта, Турк ҳоқонлигининг ҳам Туркаш давлатининг ҳам аҳолисини таркибий асосини туркий қабилалар ташкил этган. Бунда давлатўзгармаган, балки давлатни бошқарган сулолаларни ўзаро ўрни алмашган, холос.

Туркашлар ҳокимиятни эгаллаб, эндигина кучга кириб бораётган бир вақтда Хитой империяси ўз чегараларини ғарбга томон кенгайтириш сиёсатини ҳам жадаллаштиради. Шу ўринда айтиб ўтиш жоизки, Хитой императорлари доимий равишда ўз ҳудудларини кенгайтириш, босиб олинган ўлка аҳолисини хитойлаштириш ва бу ерда ўз маъмурий бошқарув тизимини ўрнатиш каби катта даврий тажрибага эга бўлган сиёсатларини изчил олиб боришган.

Шунинг учун Хитой империяси ўзининг шимолий ва ғарбий чегаралари узра жойлашган туркий сулолаларнинг кучайиб кетишини хоҳламаган. Бунинг учун улар туркий қабилалар ўртасига турли низо уруғларини сочиб, уларни бир-бирига

қарши гиж-гижлаш усулларидан фойдаланишган. Шунингдек, Хитой дипломатияси анъанавий равишда ўзининг эски усулини, яъни марказдан норози кучларни қўллаб-қувватлаш чора-тадбирларини кенгқўллаган. Бундан кўзланган мақсад эса туркий давлатларни заифлаштириш орқали улар устидан ўз ҳукмронлигини ўрнатиш бўлган. Албатта, Хитой ҳукмдорларининг бу ниятини ўз вақтида англаб, шунга мос ҳолда сиёсат олиб борган ҳоқонлар ҳам бўлган [4, С.16-30].

Умуман олганда, Туркаш давлати ўзининг қисқа умри давомида огир аҳволни бошидан кечирди. Чунки айнан шу даврда, яъни шарқий чегараларни ҳимоя қилиб душманлар билан кураш олиб бораётган бир вақтда, ғарбдан араб халифалигининг Мовароуннаҳрга бошлаган ҳарбий юришлари туркашлар аҳволини янада оғирлаштирди.

Араб халифалигига қарашли ҳарбий кучларнинг Мовароуннаҳрга кириб келишлари ва мазкур ҳудудда халифалик тартиботини ўрнатишга туркий сулолалар бефарқ қараб тура олмас эдилар. Чунки Мовароуннаҳр ижтимоий-иқтисодий ва маданий жиҳатдан уларнинг асосий таянч ҳудудлари ҳисобланган. Бу ўлкаларда қадимдан жуда кўп туркийзабон аҳоли яшаб келган. Шу боис Туркҳоқонлиги ва Туркаш давлати мазкур ҳудудларни ҳимоя қилишни ўз вазифаси, бурчи деб билган. Араб ҳарбий қўшинларининг кириб келишлари биланоқ, туркашлар маҳаллий ҳукмдорлар билан бирлашиб, уларга қарши кураш олиб борадилар. Жумладан, 707 йил Туркаш ҳоқони Соге ўзининг атрофига катта ҳарбий қўшин йиғиб, Қутайба бошлиқ араб ҳарбий қўшинига қаттиқ талофат етказди. Аммо шу вақтда туркашларда ички қабилавий низолар ҳам авж олади. Хитой империяси эса ўз ҳарбий тазйиқини янада кучайтиради [5, С.384-385].

Натижада, туркашларнинг ҳарбий кучлари бўлиниб, уларнинг бир қисми шарқда Хитой қўшинларига қарши кураш билан банд бўлса, иккинчи бир қисми халифалик қўшинларига қарши ташланган эди. Учинчи қисми эса, ички қабилавий курашлар билан овора бўлган. Албатта, ҳар бир давлат учун ташқи душмандан кўра, ички низолар ва у асосда юз берадиган ўзаро қирғин барот урушдан-да каттароқ хавф бўлмайди.

Еттисувда туркашларнинг икки этник гуруҳи "сариклар" ва "қоралар" ўртасида ҳокимият учун кураш бир неча йиллардан буён давом этиб келар эди [6, С.382-397]. Улар ўртасидаги бу низолар 738-759 йилларда ниҳоятда кучайиб, ўзаро қирғинга айланиб кетади [7, С.298-300]. Буларнинг барчаси Туркаш давлатини заифлаштириб, унинг барҳам топишига сабаб бўлади. Мавжуд вазиятдан фойдаланган қарлуқ қабиласи 759 йилда туркашлар ҳудудига бостириб кирадилар. 766 йилга келиб қарлуқлар Еттисув, Талос, Чу водийсини эгаллаб, Ғарбий Тяньшаньга қадар бўлган ҳудудларга кириб боришади [8, С.347].

Қарлуқ қабиласи ва қарлуқлар ҳақида жуда кўп манба ва адабиётлар мавжуд [9, С.192]. Қарлуқлар қадимда Олтойнинг ғарбий минтақаларида яшаганлар. Улар Турк ҳоқонлиги даврида эса сиёсий жараёнларда фаол иштирок эта бошлашган. Ҳоқонлик ташкил топган вақтда қарлуқлар Ғарбий Олтойдан чиқиб, Иртиш дарёсининг соҳилларига, Олтойнинг жанубий ёнбағирларида то Ила дарёсини шимолигача бўлган ҳудудларда жойлашган эди.

Қарлуқларнинг Ила дарёси бўйида қолган қисми учта катта қабилага бўлинган. Хитой манбаларида бу қабилалар меуло, чижиси ва тошили деб эслатилади. Мазкур қабилалар жойлашган ҳудудлар Ғарбий ва Шарқий Турк ҳоқонларининг шимолий чегаралари туташган қисми бўлган. Шунинг учун ҳар икки ҳоқонлик қарлуқлар

жойлашган бу ҳудудларни ўзларига тобе этишга уринишган. Натижада, 646 йил Олтой қарлуқларини Шарқий ҳоқонлик ўзига бўйсундириб олади. Ўз вақтида Фарбий ҳоқонлик ҳукмдори Ашина Хелу ҳам Тарбағатойда яшовчи қарлуқларни ўз тасарруфига олади[10, С.269-293]. Шундай бўлса-да қарлуқ қабилалари ўз эркинликлари учун доимий равишда кураш олиб борадилар. Уларнинг бу курашлари ўша даврдаги тош битикларда ҳам муҳрланиб қолган[11, С.40-46].

Шундай қилиб, қарлуқлар 766 йилда заифлашиб қолган туркашлар устидан галаба қозониб, Еттисувни эгаллашади. Уларни ҳокимларининг қароргоҳи Чу дарёси воҳасидаги Сўёб шаҳри эди. Шу вақтдан бошлаб қарлуқ жабғулари Жунғория тоғларидан то Сирдарёга қадар бўлган ҳудудларни бошқара бошлайдилар[12, С.300-308]. Улар айна вақтда, қудратли Турк ҳоқонлиги ва ундан сўнг қисқа давр мобайнида ҳукмронлик қилган Туркаш давлатининг вориси сифатида ҳам фаолият юритишган.

Манбаларда кўрсатилган маълумотлардан англаш мумкинки, VIII асрга қадар қарлуқларнинг ҳаёт тарзи қабила-уруғ шаклида бўлиб, бир қанча уруғ бир бўғинни, бўғинларнинг бирлашмаси эса қабилани ташкил этган. Уруғларни беклар бошқарса, уруғ бирлашмаларини эса "элтибор" унвонидаги киши бошқарган. Уларнинг барчасини юқорисида "жабғу" турган. Жабғу бутун қабилалар иттифоқининг бошлиғи бўлиб, уни қабилавий йиғинда сайлов йўли билан шу вазифага тайинлашган[13, С.35-36].

Қарлуқлар Еттисувни эгаллагандан сўнг (VIII асрнинг 60-йиллари) ушбу тартиб-қоидалар бироз ўзгариб, эндиликда жабғунинг ваколат доираси илга-ригига нисбатан анча кенгайди. Чунки бу вақтга келиб жабғулар нафақат қабила иттифоқининг бошлиғи, балки қарлуқлар эгаллаган ҳудудда яшовчи барча қабилалар ва ўтроқ аҳоли устидан ҳам ҳукмронлик қила бошлайди. Бу давр манбаларида қарлуқлар яшаётган ва ҳукмронлик қилаётган ҳудудлар "Қарлуқ давлати", подшолари эса "жабғу" деб қайд қилинган бўлса-да[14, С.35-40], тадқиқотчи олим К.Ш. Шониёзовнинг таъкидлашича, қарлуқларда давлат то IX аср ўрталаригача бўлмаган. Бу даврдаги қарлуқларнинг бошқарув усулини у "йирик қарлуқ қабила иттифоқи бирлиги" деб номлайди[15, С.161].

Қарлуқларнинг мазкур давлат бошқарув усулини "йирик қабилалар иттифоқи", деб шартли равишда номлашбалки тўғридир. Лекин фикримизча, бу ўринда "давлат" иборасини қўллашда туркий қабилаларнинг ўзига хос хусусиятлари, жумладан, давлат бошқарувидаги удумлари, мафкуравий қарашлари ҳамда маънавий хусусиятларини ҳам ҳисобга олиш керак. Чунки туркий давлатлар, туркий сулолалар энг кучайган давр-ларда, жумладан, бутун Ўрта Осиёдан тортиб, Кичик Осиёга қадар бўлган ҳудудларда яшовчи халқлар устидан сиёсий устунликни қўлга киритган ва давлат тепасида турган ҳоқонларнинг ваколат доираси мутлақ кенгайган вақтларда ҳам, уларнинг давлатни бошқарув усулида анъанавий қабила-уруғчилик удумлари сақланиб келган ва такомиллашиб, янгича тусга кириб борган.

4. Хулосалар:

Юқорида келтирилган маълумотларни умумлаштирадиган бўлсак, Ўрта Осиёнинг Олтой жанубий ёнбағирларидан бошланадиган шарқий қисмида, марказий Тяньшань этакларида, Чу, Ила ва Норин дарёлари водийлари бўйлаб, то Помирғача бўлган ҳудудларда туркий тилда гаплашувчи қабилалар уюшмаси яшаган.

Бу улкан ҳудудда яшаган аҳоли таркибига туркий қабила ва уруғларнинг жуда кўплаб гуруҳлари, яъни қарлуқ, чигил, яғмо, тўхси, уйғур ва ўғуз каби қабилалар

кирган. Қарлуқлар эгаллаган бу ҳудудлар эса Қарлуқ-Қорахонийлар давлати вужудга келган ўлкалар ҳисобланади. Бундан қарлуқлар ва уларга тегишли ҳудудларда яшаган қабилалар Қарлуқ-Қорахонийлар давлатининг негизини ташкил этади, деган мазмун келиб чиқади.

Иқтибослар/Сноски/References

[1] Гумилев Л.Н. Қадимги турклар / Таржимон ва нашрга тайёрловчи Б. Ўрдабекли., А.Айритомий. - Тошкент: Фан, 2007 йил. - Б. 162.(Gumilev L.N. Ancient Turks / Translator and editor B. Urdabekli., A. Ayritomiy. - Tashkent: Fan, 2007. - pp. 162.)

[2] Гумилев Л.Н. Қадимги турклар / Таржимон ва нашрга тайёрловчи Б. Ўрдабекли., А.Айритомий. - Тошкент: Фан, 2007 йил. - Б. 264-265. (Gumilev L.N. Ancient Turks / Translator and editor B. Urdabekli., A. Ayritomiy. - Tashkent: Fan, 2007. - pp. 264-265.)

[3] Шониёзов К.Ш. Ўзбек халқининг шаклланиш жараёни. - Тошкент: Шарқ, 2001.-Б.155. (Shoniyozov K.Sh. The process of formation of the Uzbek people. - Tashkent: Sharq, 2001.-B.155.)

[4] Қадимий ҳикматлар / Тузувчи. Н. Раҳмонов., махсус муҳаррир. А. Қаюмов. - Тошкент: Фафур Фулом, 1987. - Б. 16-30. (Ancient wisdoms/ author N.Rahmonov., editor A. Kayumov. - Tashkent: Gafur Gulyam, 1987. - pp.16-30)

[5] Гумилев Л.Н. Қадимги турклар / Таржимон ва нашрга тайёрловчи Б. Ўрдабекли., А.Айритомий. - Тошкент: Фан, 2007 йил. - Б. 384-385. (Gumilev L.N. Ancient Turks / Translator and editor B. Urdabekli., A. Ayritomiy. - Tashkent: Fan, 2007. - pp. 384-385)

[6] Гумилев Л.Н. Қадимги турклар / Таржимон ва нашрга тайёрловчи Б. Ўрдабекли., А.Айритомий. - Тошкент: Фан, 2007 йил. - Б. 382-397. (Gumilev L.N. Ancient Turks / Translator and editor B. Urdabekli., A. Ayritomiy. - Tashkent: Fan, 2007. - pp. 382-397)

[7] Бичурин Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. - М.- Л.: Изд. АН СССР, 1950. Т. I. - С. 298-300. (Bichurin N.Ya. A collection of information about people who lived in Central Asia in ancient times. - M.- L.: Publ. USSR Academy of Sciences, 1950.V. I. - S. 298-300.)

[8] Бичурин Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. - М.- Л.: Изд. АН СССР, 1950. Т. I. - С. 347. (Bichurin N.Ya. A collection of information about people who lived in Central Asia in ancient times. - M.- L.: Publ. USSR Academy of Sciences, 1950.V. I. - p. 347.)

[9] Шониёзов К.Ш. Қарлуқ давлати ва қарлуқлар. - Тошкент: Шарқ, 1999. - Б. 192. (Shoniyozov K.Sh. The kingdom of Karluks and Karluks. - Tashkent.: Sharq, 1999. - p.192)

[10] Бичурин Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. - М.- Л.: Изд. АН СССР, 1950. Т. I. - С. 269-293. (Bichurin N.Ya. A collection of information about people who lived in Central Asia in ancient times. - M.- L.: Publ. USSR Academy of Sciences, 1950.V. I. - p. 269-293)

[11] Малов С.Е. Памятники древнетюркской письменности. - М-Л.: Изд. АН СССР, 1951. -С. 40-46. (Malov S.E. Monuments of ancient Turkic writing. - ML: Publ. USSR Academy of Sciences, 1951. -p. 40-46)

[12] Бичурин Н.Я. Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена. - М.- Л.: Изд. АН СССР, 1950. Т. I. - С. 300-308. (Bichurin N.Ya. A collection of information about people who lived in Central Asia in ancient times. - М.- L.: Publ. USSR Academy of Sciences, 1950.V. I. - p. 300-308.)

[13] Шониёзов К.Ш. Қарлуқ давлати ва қарлуқлар. - Тошкент: Шарқ, 1999. - Б. 35-36. (Shoniyozov K.Sh. The kingdom of Karluks and Karluks. - Tashkent.: Sharq, 1999. - p.35-36)

[14] Бартольд В.В. Очерк истории Семиречья. - М.: Изд. Вост. лит., Т. II. Ч. I. 1963. - С. 35-40. (Bartold V.V. Essay on the history of the Seven Rivers. - М.: Publ. East lit., Т. II. Part I. 1963. -- S. 35-40)

[13] Шониёзов К.Ш. Қарлуқ давлати ва қарлуқлар. - Тошкент: Шарқ, 1999. - Б. 161. (Shoniyozov K.Sh. The kingdom of Karluks and Karluks. - Tashkent.: Sharq, 1999. - p.161)

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

№1 (2020)

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амир Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000